

ZAPOJTE SE – zpřístupnění digitalizovaných dokumentů z Národní digitální knihovny uživatelům veřejných knihoven

Vít Richter

Národní digitální knihovna (dále také NDK), kterou provozuje Národní knihovna ČR, nově nabízí službu vzdáleného přístupu k plným textům dokumentů (knihy, časopisy, noviny atd.) vydaných na území České republiky do roku 1989. Jedná se o dokumenty, které jsou chráněny autorským zákonem (tj. neuplynulo 70 let od smrti autora) a které nejsou dostupné na běžném knižním trhu, a to včetně případných dalších vydání. Služba je poskytována na základě licenčních smluv Národní knihovny ČR s kolektivními správci DILIA a OOA-S. Národní digitální knihovna kromě toho obsahuje plné texty dokumentů, které jsou z hlediska autorského práva volné, tj. byly vydány v minulých staletích až do začátku 20. století.

Zatímco plné texty digitalizovaných knih a časopisů vydaných do počátku 20. století jsou uživatelům knihoven i nejširší veřejnosti již delší dobu běžně dostupné (tj. uživatelé si je na internetu mohou vyhledat, otevřít, číst, kopírovat i tisknout), u novějších dokumentů tato volnost až do nedávné doby neplatila. Fakticky to znamenalo, že pokud uživatel zjistil, že kniha byla digitalizována, mohl se dostat k jejímu plnému textu pouze tak, že musel fyzicky dojít do knihovny, která knihu digitalizovala, a na počítači v knihovně zde dokument číst. Výše zmíněná licenční smlouva v současné době umožňuje, aby se lidé pomocí **služby vzdáleného přístupu** dostali k plným textům těchto digitalizovaných dokumentů prostřednictvím Národní digitální knihovny. V současné době se jedná o 74 145 knih a 2 408 titulů periodik vydaných do roku 1989 na území České republiky. Od počátku roku 2021 budou dostupné dokumenty vydané až do roku 2007 (periodika do roku 2009).

Služba vzdáleného přístupu k NDK umožňuje registrovaným uživatelům pouze čtení plného textu dokumentu. Současně je zakázáno zhotovení jakékoliv digitální i tiskové kopie. Porušení tohoto zákazu je důvodem k pozastavení poskytování služby až do odvolání a případně i k sankcím za spáchání autorskoprávního deliktu porušením autorského zákona. Podmínkou služby je registrace uživatele v knihovně, která má uzavřenou smlouvu o poskytování služeb NDK s Národní knihovnou ČR. Uživatel se ke službě může připojit ze svého zařízení (počítač, notebook, tablet apod.) a po registraci službu využívat. **Služba je knihovnám i uživatelům poskytována bezplatně.**

Službu zpřístupnění děl nedostupných na trhu (NDK-DNNT) nabízí Národní knihovna ČR prostřednictvím knihoven, které poskytují veřejné knihovnické a informační služby, tj. jsou evidovány podle knihovního zákona č. 257/2001 Sb. Knihovna, která bude mít zájem svým uživatelům a návštěvníkům zpřístupnit službu vzdáleného přístupu, musí mít uzavřenou smlouvu o poskytování služeb NDK s Národní knihovnou ČR a splnit několik podmínek:^[1]

- Projevit o službu zájem, tj. správně a úplně vyplnit vstupní formulář.
- Uzavřít smlouvu s Národní knihovnou ČR o zpřístupnění služby.
- Seznámit své registrované uživatele s pravidly poskytované služby vzdáleného přístupu (služba NDK-DNNT může být poskytována registrovaným uživatelům).
- Vést řádně evidenci svých ověřených uživatelů a zajišťovat její průběžnou aktualizaci.
- Poskytnout Národní knihovně ČR údaje o uživateli, které jsou nezbytné pro jednoznačnou identifikaci uživatelů (jedná se o e-mailovou adresu uživatele).^[2]
- Poskytovat Národní knihovně ČR pravidelně aktualizovaný seznam e-mailových adres uživatelů.
- Získat od uživatelů souhlas k tomu, aby v případě, že ze strany uživatelů dojde k porušování autorských práv, mohla knihovna poskytnout osobní údaje uživatelů kolektivním správcům k dalšímu šetření.
- Poskytnout součinnost v případě porušení pravidel ze strany uživatele, tj. poskytnout příslušnému kolektivnímu správci nebo Policii ČR relevantní osobní údaje o uživateli.

Cílem je, aby uživatelé mohli přistupovat pod svým skutečným účtem vzdáleným přístupem odkudkoliv. Knihovny a jejich uživatelé jsou do služby NDK-DNNT zapojováni postupně v několika vlnách. V současné době službu využívají vysokoškolské knihovny, knihovny Akademie věd a knihovny zapojené do Centrálního portálu KNIHOVNY.CZ. Jedná se o knihovny, které pro identifikaci uživatelů využívají identity v rámci České akademické federace identit eduID.cz.

Nyní nastává období, kdy se budou moci postupně zapojovat i další knihovny. S ohledem na to, že uzavírání smluv i zapojování knihoven je kapacitně dost náročné, předpokládá se, že Národní knihovna bude knihovny vyzývat k zapojení postupně. Předpokládá se, že v krajských knihovnách proběhnou semináře, na kterých bude vysvětlen postup zapojování a další nezbytné podrobnosti.

Jak zapojit knihovnu do online služby Národní digitální knihovny – DNNT?

Podrobný postup pro zapojení knihovny je k dispozici na stránce <https://dnnt.nkp.cz/knihovny.html#JakSeZapojit>.

Knihovna si na této stránce vybere registrační formulář^[3] a po jeho vyplnění ho odešle na adresu dnnt-registrace@nkp.cz.

1. Národní knihovna ČR vyhodnotí údaje uvedené v zaslaném formuláři, případně si vyžádá doplnění a formulář akceptuje.
2. Národní knihovna ČR následně pošle knihovně připravenou smlouvu podepsanou za NK. Vyplněný formulář bude součástí smlouvy.
3. Knihovna podepíše smlouvu a její přílohu a odešle vše zpět Národní knihovně.
4. Následně proběhne předání technických informací nutných k spuštění služby a otestování ze strany zapojené knihovny.
5. Pokud v průběhu provozu dojde ke změně takto poskytnutých údajů, knihovna bez zbytečného odkladu oznámí změnu Národní knihovně ČR prostřednictvím osoby označené jako administrativní kontakt na adresu dnnt-registrace@nkp.cz.

Pokud se na knihovnu obrátí zájemci o zapojení do služby vzdáleného přístupu k NDK-DNNT a knihovna dosud nebude mít uzavřenou smlouvu, je možné zájemce odkázat na jiné knihovny (například Studijní a vědeckou knihovnu v Hradci Králové), které služby již nabízejí. Pokud se zájemce v knihovně zaregistruje jako uživatel, bude moci službu bezplatně využívat.

Kontakt na autora: Vit.Richter@nkp.cz

Podrobněji se tématu věnuje zářijové 72. číslo časopisu Čtenář (pozn. redakce).

[1] Podrobné informace o nové službě NDK-DNNT i o tom, co jsou díla nedostupná na trhu, najdete na samostatné webové stránce <https://dnnt.nkp.cz/>.

Služba NDK-DNNT je k dispozici na adrese: <https://ndk.cz/>.

[2] Tento způsob identifikace bude používat většina knihoven. Další možností je využít pro identifikaci uživatelů identity používané v rámci České akademické federace identit eduID.cz. Tento způsob je běžný pro vysokoškolské knihovny, knihovny Akademie věd ČR a také knihovny zapojené do Centrálního portálu knihoven KNIHOVNY.CZ.

[3] Pokud pro identifikaci uživatelů nepoužíváte identity eduID, zvolte formulář s označením „**Online přístupy NDK via identity NDK (zřízeno a provozováno NK pro partnerské instituce bez IdP zdarma)**“. Formulář je k dispozici na adrese:

https://dnnt.nkp.cz/downloads/DNNT_priloha_1a.xlsx